pascuis videbantur adscripta, si sumptibus possessorum nunc ad frugum fertilitatem [1] translata sunt, vel vendi, vel peti, vel quasi fertilia separatim censeri, vel functiones exigi concedimus: ne doleant diligentes operam suam agri dedisse culturæ, nec diligentiam suam sibi damnosam [judicantes] intelligant. Cum legis temeratores quinquaginta librarum auri condemnatione coërceri decernimus: Inter quos habendum est Officium quoque tuæ sedis excelsæ, si aliquid hujusmodi casus suggesserit disponendum, vel si preces introduxerit petitoris. Dat. 11. Kal. Octobr. *Constantinop.* VALENT. A. V. & ANATOL. V. C. CONSS. 440.

TIT. XLII.

DE SENTENTIIS PRÆFECTORUM [2] PRÆTORIO.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Thalassio P. P. Illyrici.

LItigantibus in amplissimo Prætorianæ præfecturæ judicio, si contra jus se læsos affirment, [non [3] provocandi, sed] supplicandi [4] licentiam ministramus: licet pro curia, vel qualibet publica utilitate, [seu alia causa] dicatur prolata sententia: nec enim publice prodest singulis legum adminicula denegari: ita videlicet, ut intra biennium tantum nostro numini contra cognitionales sedis Prætorianæ præfecturæ sententias post successionem [5] judicis numerandum, supplicandi eis tribuatur facultas. Dat. 3. August. *Constantinop.* THEODOS. A. XVII. & FESTO V. C. CONSS. 439.

TIT. XLIII.

QUOMODO [6] ET QUANDO JUDEX SENTENTIAM PROFERRE DEBEAT PRÆSENTIBUS [7] PARTIBUS, VEL UNA PARTE ABSENTE.

An judex possit, vel cogatur absentem damnare.

1. Imp. M. ÆLIUS ANTONINUS A. Publicio.

NOn semper compelleris, ut adversus absentem pronuncies, propter subscriptionem Patris mei, qua significavit, etiam contra absentes sententiam dari solere. Id enim eo pertinet, ut etiam absentem damnare possis, non ut omnimodo necesse [8] habeas [9].

De causa peremptorii edicti cessante.

2. Imp. GORDIANUS A. Severo.

CEssante quoque causa peremptorii [10] edicti [11], adversus eos, qui admoniti [12] judicio adesse noluerunt, sententiam a judice posse proferri certum est. 4. Kalend. April. A. & FONT. CONSS. [13] 239.

An sententia contra absentem lata firmitatem habeat.

3. Idem A. Antistio.

AB [14] eo judicato recedi non potest, quod vobis absentibus & ignorantibus [15] atque indefensis [16] dicitis esse prolatum: si ubi primum cognovistis, non illico de statutis querelam detulistis. Ita enim firmitatem sententia, quæ ita prolata est, non habebit, si ei non sit commodatus adsensus. PP. 4. Id. Jun. GORD. A. & AVIOLA CONSS. 240.

Die feriato & absente parte lata sententia non valet.

4. Imp. PHILIPPUS A. Domitiano.

SI (ut proponis) pars diversa die feriato [17], absente, vel [18] ignorante te, a Judice dato, ferri sententiam pro partibus fuis quali [19] contumaciter deesses, impetravit: non immerito Præses denuo negotium alterius [20] Judicis notioni terminandum commisit. PP. 5. Id. Octobr. PEREGRINO & ÆLIANO [21] CONSS. 245.

De loco.

5. Idem A. & PHILIPPUS C. Longino.

SI (ut proponis) Præses provinciæ, cum certum locum [22] causæ cognoscendæ dedisset, alibi per obreptionem aditus sententiam adversus te absentem protulit: quod ita gestum est, ad effectum juris spectare minime oportet.

De minoribus, curatore carentibus.

6. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Domitio.

SI Præses quasi desertam [23] ab adultis tuis causam appellationis [24], quæ ab adjutore [25] suo facta fuerat, circumduxit [26], eo tempore, quo adulti curatores non habebant: repetitus notionem suam exhibebit [27]. Neque enim debet adultis nocere, quidquid eo tempore statutum est, quo defensione [28] justa, & curatoris auxilio fuerant destituti.

De his qui denunciationibus conventi non sunt.

7. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Marino.

EA, quæ statuuntur adversus absentes [29] non per contumaciam, scilicet denunciationibus [30] nequaquam ex more [31] conventos, judicatæ rei firmitatem non obtinere certum est. PP. 3. Kal. Apr. ipsis VI & IV. AA. CONSS. 293.

Quæ observanda sunt parte absente.

8. Idem AA. Claudiæ.

COnsentaneum [32] juri fuit, temporibus ad præsentiam partis adversæ præscriptis, Præsidem provinciæ impleta juris solennitate [33], & adversario tuo ternis [34] literis, vel uno [35] pro omnibus peremptorio edicto, Ut *præsentiam sui faceret*, commonefacto, si in eadem contumacia perseveraverit, præsentis allegationes audire: quod vel successor ejus facere curabit. A quo ter [36] citatus, si contumaciter præsentiam sui facere neglexerit: non abs re erit, vel ad cogendum eum, ut sese repræsentet [37], vel possessionem [38] bonorum, cui incumbit, ad te transferre, & adversarium petitorem constituere: vel auditis defensionibus tuis, id, quod juris ratio exegerit, judicare. PP. 3. Kalend. Octobr.

In AUTHENT. de litigiosis. §. omnem. col. 8. tit. 13. al. 8. Novell. 112. cap. 3.

QUi *semel actionem* [39] *proposuit, sive conventione judiciaria, sive precibus Principi oblatis, Judicique insinuatis, & per eum adversario cognitis: necesse habet usque ad finem litem exercere. Qui si causam persequi differat, reo postulante, tribus edictis citetur per intervalla triginta dierum, quia vox præconia* [40] *paucis innotescit. Quæ citatio & per Principem delegatis permittitur: Quod locum habet, si sit lis cœpta non sit. Quod si vocatus litem detrectet: ei aliud anni spatium indulgetur, intra quod si cessat, Judex auditis allegationibus præsentis, & perquisita veritate, pronunciet. Sed nec intra annum veniens auditur, nisi prius reo litis expensas, quas sustinuerit, inferat. His quoque præstitis, si interrupto duntaxat anno demo litem deserit, post trium edictorum, & anni unius spatii observationem ab omni cadat actione.*

De tribus denuntiationibus.

9. Iidem AA. Leontio.

TRes denunciationes [41] ad peremptorii edicti vicem [42] adversus contumaces convalescere, salubriter statutum est. PP. 11. Kal. Novemb. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

De causa absentia necessaria.

10. Iidem AA. Blesio.

CUm non [43] voluntatis suæ arbitrio, sed necessitate [44] profectus fis, quicquid contra te absentem statutum fuerit, quando absentiæ causa necessaria fuit, officere tibi juris ratio non permittit. PP. 3. Idib. Maji, TIBERIANO & DIONE CONSS. 291.

De eo, qui non appellavit.

11. Iidem AA. & CC. Valerio.

CUm præsentibus [45] partibus litem inchoatam proponas: si postea quam contra te (licet absentem) pronunciatum est, intra præsnitum diem non appellasti: latam [46] sententiam rescindi [47] postulanti multæ sacræ constitutiones refragantur.

Synopsis Basil. 8. *tit.* 1. *ex lib.* 9. *tit.* 1. *c.* 55. & 1. Harm. 4. §. 52. 15 Contumax alias non est qui se vocatum in ea re esse nescivit. 16 Non potest sententiam impugnare, qui legitimo tempore non appellavit: quia videtur ei adquiievisse. *divi ad l.* 5. §. *de liberali.* 17 Die feriato sententia non proferrur: prolata, vitiatur. *l. 1. ff. de feriis.* vid. Oldend. *c.* 23. *de sent.* Goth. Vid. in hanc leg. Bellon. *suspotat. lib.* 3. *c.* 18. Ant. 18 Vid. Cuj. 18. *obs.* 30. 19 Sententia lata contra contumacem, qui non contumax, ipso jure nulla est. 20 Per sententiam nullam delati judicis, extinguitur ejus jurisdictio, *ut ios, & l. ult. J. de sent. quæ sine certa quantit.* Quid ergo? non extinguitur. vid. Wurmf. *l. pract.* 22. *obs.* 3. 21 Æmilino. 22 Si alio loco quam quo debeat, judex judicet, sententia nulla est. *l.* 21. §. 10. *ff. de recept. qui arbitr. l.* 6. *J. de sent. & interlocut.* dic idem de loco non tuto. v. Oldend. *c.* 24. *de sententia.* 23 Res ita habet: Minor condemnatur. Curator & curatoris adjutor appellant, neffet moriuntur: cum nemo appellationem prosequeretur, quasi desertam appellationis causam præses circumduxit. Quid juris? Sine restitutione eremodicii, vel appellationis, ipso jure tutus est minor viginti quinque annis indefensus, *ut hic. l.* 35. *in fin. ff. de re judicata.* 24 A sententia deferre appellationis appellari potest. vid. Wurmf. *l. pract.* 22. *obs.* 17. 20. 21. 22. *ubi de deserta appellatione.* 25 De quo vid. *l.* 13. §. 1. *J. de tutelis. adde* Alciat. *c. pareg.* 18. 26 Circumducere quasam appellationis, Galli dicunt, *metre l. 6. in fin. §. de modo multar. l.* 1. *infr. de requir. reis. l.* 20. *infr. de pignor. l.* 11. *supr. l.* 27. §. 1. *in fin. ff. de liberali: & in l.* 73. §. 1. *ff. de judiciis.* Circumducere rediun, *suppellation & ce dont a esté appellé au neant.* ita quoque dicitur circumducti cognitio in Galli dicunt, *Rabatre un desfait*, & in *l.* 45. *ff. de re judic.* acta circumducta quidam plenis videtur. 27 Atqui judex sententiam jam mutare non potest? vid. Dynam ad *c.* 21. *de reg. in* 6. v. *l.* 75. *ff. de reg. jur.* 28. *d. l.* 45. *d. l.* 75. 29 Paul. 3. *sent.* 5. §. v. *l.* 47. *ff. de re jud. l.* 6. §. 3. *ff. de confessis.* vid. quæ notavi *ditta l.* 1. §. *penult. ff. qui sent. sine appell.* 30 *l.* 9. *J. h. t.* 31 Vid. *l.* 8. *J. h. t.* 32 Vid. quinedum exceptiones apud Fellinum in *cap. licet* 9. *extra. de probat.* Goth. Vid. in hanc leg. Gothof. *de sequestr. cap.* 1. *num.* 110. Ant. 33 *l.* 7. *supr. h. t.* 34 Trinis literis Paul. 3. *sent.* 5. §. 6. tribus edictis, *l.* 53. §. 1. *D. de re judic.* per tres vices, *l.* 13. §. 2. *supr. de pignoribus dicis.* edictis legitimis, *l.* 2. *in fin. supr. ubi in rem actio.* 35 *d.* § 6. *d.* § 1. 36 *Novellis* 53. *c.* 4. §. 1. *D. de judiciis.* 36 Iterum Cujac. 18. *obs.* 30. ita legit, ut hoc verbum referatur ad *tentiam dicis.* 10 Aut præconem. 37 Hoc enim via humanior est. 38 *Novell.* 53. *c.* 4. §. 1. *l.* 3. *in fin.* §. *de procuratoris.* 1. 13. §. 3. *supr. de judiciis.* 1. 2. *ff. quibus ex causis in pos. vid. l.* 15. §. 6. *D. de damno.* 39 Actor ad finem usque litem exercere cogitur: cujus sententiæ odio exceptiones vide apud Socin. *reg.* 32. 40 Id est, præconis. 41 *l.* 7. *supr. h. t.* 42 Dixi ad *l.* 13. §. 2. *supr. de judiciis.* 43 Absenti ex causa probabili & necessaria, sententia non nocet. *l.* 4. §. *de procuratorib. l.* 1. §. *ex quibus causis major. l.* 7. *in fin. ff. de minor. l.* 53. §. 2. *ff. de re judicata. Syn. Basil.* 8. *tit.* 1. *ex lib.* 9. *tit.* 1. *c.* 60. 44 *l.* 26. *in fin. ff. ex quibus causis major.* 45 Solenniter condemnatur intra legitima tempora non appellans amplius non auditur. 46 Legitime? Cuj. 47 Vid. *l. ult. infr. sentent. rescindi non posse.*

TIT. XLIV.

DE SENTENTIIS [1] EX PERICULO [2] RECITANDIS [3].

Non sufficit sententiam latam esse in scriptis, si non fuit recitata. Paul. de Cast.

1. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Quinto.

ARbitri nulla sententia est, quam scriptam edidit litigatoribus, si [4] non ipse recitavit. Si igitur nihil fallis, omissa provocationis mora; ex integro judicari impetrabis a Rectore provinciæ.

Sententia primo scripta, & postea recitata non potest corrigi, vel mutari. Bald.

2. Imppp. VALENS, VALENT. & GRATIAN. AAA. ad Probum P. P.

HAc lege perpetuo credimus ordinandum, ut Judices, quos cognoscendi, & pronunciandi necessitas tenet, non [5] subitas, sed deliberatione habita post negotium sententias ponderatas sibi ante forment, & emendatas statim in libellum secuta fidelitate conferant, scriptasque ex libello [6] partibus legant. Sed nec sit eis posthac copia corrigendi, vel mutandi [7]: Exceptis [8] tam viris eminentissimis Præfectis prætorio [9], quam aliis illustrem administrationem gerentibus, cæterisque illustribus Judicibus, quibus licentia conceditur etiam per officium [10] suum, & eos, qui ministerium suum eis accommodant, sententias definitivas recitare. Dat. 12. Kalend. Februar. GRAT. A. II. & PROBO CONSS. 371.

Non sufficit sententiam scribi, nisi legatur, & verbis proferatur. Bald.

3. Iidem AAA. ad Probum P. P.

STatutis generalibus jussimus, ut universi Judices, quibus reddendi juris in provinciis permissimus facultatem, cognitis causis ultimas [11] definitiones de scripti [12] recitatione [13] proferant. Huic adjicimus sanctioni, ut sententia, quæ dicta fuerit, cum scripta non esset, nec nomen quidem *sententiæ* habere mereatur: nec [14] ad rescissionem perperam decretorum, appellationis solennitas requiratur. Dat. 3. Non. Decembr. *Tribus*, GRAT. A. III. & EQUITIO CONSS. 374.

In AUTHENT. de mand. princ. §. fit tibi. col. 7. tit. 4. Novell. 17. cap. 3. & col. 6. tit. 12. al. 11. ut clerici apud. §. 1. Novell. 83. in princ.

NIsi *breves sint lites, & maxime vilium personarum, vel causarum (tunc enim sine scriptis & sine aligna expensa cognoscere Præsidem oportet) & nisi Episcopus cognoscat inter suos subditos.*

TIT. XLV.

DE SENTENTIIS [15] ET INTERLOCUTIONIBUS [16] OMNIUM JUDICUM.

De eo, qui per procuratorem litigavit.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Quintiliano.

NOn videtur nobis rationem [17] habere sententia decessoris tui: qui cum cognovisset inter petitorem, & procuratorem, non [18] procuratorem, sed ipsam dominam litis condemnavit [19], cujus persona in judicio non fuit. Potes igitur, ut re integra, de causa cognoscere. Dat. 4. Kal. Jun. ANTON. A. III. & GETA C. CONSS. 209.

De statu arbitri.

2. Imp. ANTONINUS A. Sextilio.

SI arbiter datus a Magistratibus, cum sententiam dixit, in libertate morabatur, quamvis [20] postea in servitutem depulsus sit, sententia tamen ab eo dicta habet rei judicatæ auctoritatem [21].

De sententia definitiva.

3. Imp. ALEXANDER A. Vectio.

PRæses provinciæ non ignorat definitivam sententiam, quæ condemnationem [22], vel absolutionem non continet, pro justa non haberi. PP. Kal. Octobr. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS.

De ordine judiciorum servando.

4. Idem A. Severo.

PRolatam a Præside sententiam contra [23] solitum judiciorum ordinem [24], auctoritatem rei judicatæ non obtinere certum est. PP. 15. Kalend. Januar. ALEX. A. & DIONE CONSS. 230.

De sententia lata sub modo.

5. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPP. C. Montano.

CUm eorum, qui principaliter fisco tenebantur, bona ea lege fidejussoribus Procurator tradi jusserit, ut [25] ipsi indemnitatem [26] fisco præstarent, nec a sententia ejus intercesserit provocatio: consequens est datæ formæ obtemperari.

De loco & de officii præsentia adhibenda.

6. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. Zoilo.

CUm sententiam Præsidis irritam esse dicis, quod non publice [27], sed [28] in secreto [29] loco officio ejus non præsente, sententiam suam dixit, nullum tibi ex his quæ ab eo decreta sunt, præjudicium generandum esse constat. PP. 5. Kalend. Decembr. CARO & CARINO CONSS. 283.

Si Præses pacisci suaserit.

7. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Isidoræ.

EX stipulatione parta actione, pacisci proximis personis suadendo [30] Præses provinciæ, verborum obligationem, quam certo jure tolli tantum licet, extinguere non potest: nec vox [31] omnis Judicis judicati continet auctoritatem: cum potestatem sententiæ certis [32] finibus concludi, sæpe constitutum sit. Quapropter si [33] nihil causa cognita secundum juris rationem tuam pronunciatum est: vox pacisci suadentis Præsidis actionem perimere, si quam habuisti, minime potuit.

Si empta evincatur in libertatem.

8. Iidem AA. & CC. Licinio.

LIbera quidem Theodora, quam ex emptionis causa, vel in solutum creditori traditam proponis, pronunciata [34]: citra provocationis auxilium sententia rescindi non potest. Verum [35] si mota quæstione, præmissa denunciatione ei, qui auctor [36] hujusmodi mulieris fuit, judicatum processit: quanti tua intereset, empti, si emisti: vel ob debitum reddendum, si in solutum data est, repetere non prohiberis.

De retractatione.

9. Iidem AA. & CC. Domno.

POst sententiam, quæ finibus [37] certis concludit, ab eo, qui pronunciaverat, vel ejus successore, de quæstione, quæ jam [38] decisa est, statuta rei judicatæ non obtinent auctoritatem: Nam nec de [39] possessione pronunciata, proprietati ullum præjudicium afferunt, nec causam ullam interlocutiones [40] plerumque [41] perimunt. S. Non. April. CC. CONSS.

1 Judicum scil. An idem in arbitris, ut ab eis dictæ sententiæ homologationem de scripto fieri oporet, ne aliquin condemnatus arbitri sententiæ stare non teneatur? ita dici possit videtur. *l.* 1. *J. h. t. l.* 4. §. 6. 3. *de arbitr.* compromissum enim ad similitudinem judiciorum redigitur. *l.* 1. *ff. de recept. qui arbitr.* 2. *l.* 4. *C. Theod.* 16. *brevicula.* Haloand. quæ lectio a Bodeo & Alciato probatur. 1. *disputat.* 2. Breviculum, brevi. Plautus *in Mercatore, Canum, canum, ventriosum, faceulentum, breviculum.* Est apud Scedula, Galli, *Drisse ou brevet.* Quidam vulgarem lectionem defendunt, hoc fuit, quemadmodum Judex fine periculo sententiam proferre possit, & in exemplum proferunt Prætorem dicito quem Genuensem, qui catapharactus equo infidens sententiam olim tulerit, dum iram viri damnatique formidaret: sed ea opinione nihil inepius, Cujac. 5. *obs.* 25. *in fin.* periculum existimat esse indicem five libellum. Nam quod in Apophthegmatis, Plutarchus appellat κυλλο, Æmilius Probus in Epaminonda & Alcibiade *periculum* vocat Cicer. 1. *de legib.* Qui in illo periculo non et quidquid veritatem exiguit? & *in frumentaria*, Periculo magistratuum, & *in antiquisf. lib. notarum*, quem idem Cujacius habet, Hæc ita scripta sunt, *DP. de periculo, DL. de libello*, adde *l.* 15. §. 1. Vid. Cuj. 18. *obs.* 30. 19 Sententia lata contra contumacem, qui non contumax, ipso jure nulla est. 20 Per sententiam nullam delati judicis, extinguitur ejus jurisdictio, *ut ios, & l. ult. J. de sent. quæ sine certa quantit.* Quid ergo? non extinguitur. vid. Wurmf. *l. pract.* 22. *obs.* 3. 21 Æmilino. 22 Si alio loco quam quo debeat, judex judicet, sententia nulla est. *l.* 21. §. 10. *ff. de recept. qui arbitr. l.* 6. *J. de sent. & interlocut.* dic idem de loco non tuto. v. Oldend. *c.* 24. *de sententia.* 23 Res ita habet: Minor condemnatur. Curator & curatoris adjutor appellant, neffet moriuntur: cum nemo appellationem prosequeretur, quasi desertam appellationis causam præses circumduxit. Quid juris? Sine restitutione eremodicii, vel appellationis, ipso jure tutus est minor viginti quinque annis indefensus, *ut hic. l.* 35. *in fin. ff. de re judicata.* 24 A sententia deferre appellationis appellari potest. vid. Wurmf. *l. pract.* 22. *obs.* 17. 20. 21. 22. *ubi de deserta appellatione.* 25 De quo vid. *l.* 13. §. 1. *J. de tutelis. adde* Alciat. *c. pareg.* 18. 26 Circumducere quasam appellationis, Galli dicunt, *metre l.* 6. *in fin.* §. *de modo multar. l.* 1. *infr. de requir. reis. l.* 20. *infr. de pignor. l.* 11. *supr. l.* 27. §. 1. *in fin. ff. de liberali: & in l.* 73. §. 1. *ff. de judiciis.* Circumducere rediun, *suppellation & ce dont a esté appellé au neant.* ita quoque dicitur circumducti cognitio in Galli dicunt, *Rabatre un desfait*, & in *l.* 45. *ff. de re judic.* acta circumducta quidam plenis videtur. 27 Atqui judex sententiam jam mutare non potest? vid. Dynam ad *c.* 21. *de reg. in* 6. v. *l.* 75. *ff. de reg. jur.* 28. *d. l.* 45. *d. l.* 75. 29 Paul. 3. *sent.* 5. §. v. *l.* 47. *ff. de re jud. l.* 6. §. 3. *ff. de confessis.* vid. quæ notavi *ditta l.* 1. §. *penult. ff. qui sent. sine appell.* 30 *l.* 9. *J. h. t.* 31 Vid. *l.* 8. *J. h. t.* 32 Vid. quinedum exceptiones apud Fellinum in *cap. licet* 9. *extra. de probat.* Goth. Vid. in hanc leg. Gothof. *de sequestr. cap.* 1. *num.* 110. Ant. 33 *l.* 7. *supr. h. t.* 34 Trinis literis Paul. 3. *sent.* 5. §. 6. tribus edictis, *l.* 53. §. 1. *D. de re judic.* per tres vices, *l.* 13. §. 2. *supr. de pignoribus dicis.* edictis legitimis, *l.* 2. *in fin. supr. ubi in rem actio.* 35 *d.* § 6. *d.* § 1. 36 *Novellis* 53. *c.* 4. §. 1. *D. de judiciis.* 36 Iterum Cujac. 18. *obs.* 30. ita legit, ut hoc verbum referatur ad *tentiam dicis.* 10 Aut præconem. 37 Hoc enim via humanior est. 38 *Novell.* 53. *c.* 4. §. 1. *l.* 3. *in fin.* §. *de procuratoris.* 1. 13. §. 3. *supr. de judiciis.* 1. 2. *ff. quibus ex causis in pos. vid. l.* 15. §. 6. *D. de damno.* 39 Actor ad finem usque litem exercere cogitur: cujus sententiæ odio exceptiones vide apud Socin. *reg.* 32. 40 Id est, præconis. 41 *l.* 7. *supr. h. t.* 42 Dixi ad *l.* 13. §. 2. *supr. de judiciis.* 43 Absenti ex causa probabili & necessaria, sententia non nocet. *l.* 4. §. *de procuratorib. l.* 1. §. *ex quibus causis major. l.* 7. *in fin. ff. de minor. l.* 53. §. 2. *ff. de re judicata. Syn. Basil.* 8. *tit.* 1. *ex lib.* 9. *tit.* 1. *c.* 60. 44 *l.* 26. *in fin. ff. ex quibus causis major.* 45 Solenniter condemnatur intra legitima tempora non appellans amplius non auditur. 46 Legitime? Cuj. 47 Vid. *l. ult. infr. sentent. rescindi non posse.* 15 Contumax alias non est qui se vocatum in ea re esse nescivit. 16 Non potest sententiam impugnare, qui legitimo tempore non appellavit: quia videtur ei adquiievisse. *divi ad l.* 5. §. *de liberali.* 17 Die feriato sententia non proferrur: prolata, vitiatur. *l. 1. ff. de feriis.* vid. Oldend. *c.* 23. *de sent.* Goth. Vid. in hanc leg. Bellon. *suspotat. lib.* 3. *c.* 18. Ant. 18 Vid. Cuj. 18. *obs.* 30. 19 Sententia lata contra contumacem, qui non contumax, ipso jure nulla est. 20 Per sententiam nullam delati judicis, extinguitur ejus jurisdictio, *ut ios, & l. ult. J. de sent. quæ sine certa quantit.* Quid ergo? non extinguitur. vid. Wurmf. *l. pract.* 22. *obs.* 3. 21 Æmilino. 22 Si alio loco quam quo debeat, judex judicet, sententia nulla est. *l.* 21. §. 10. *ff. de recept. qui arbitr. l.* 6. *J. de sent. & interlocut.* dic idem de loco non tuto. v. Oldend. *c.* 24. *de sententia.* 23 Res ita habet: Minor condemnatur. Curator & curatoris adjutor appellant, neffet moriuntur: cum nemo appellationem prosequeretur, quasi desertam appellationis causam præses circumduxit. Quid juris? Sine restitutione eremodicii, vel appellationis, ipso jure tutus est minor viginti quinque annis indefensus, *ut hic. l.* 35. *in fin. ff. de re judicata.* 24 A sententia deferre appellationis appellari potest. vid. Wurmf. *l. pract.* 22. *obs.* 17. 20. 21. 22. *ubi de deserta appellatione.* 25 De quo vid. *l.* 13. §. 1. *J. de tutelis. adde* Alciat. *c. pareg.* 18. 26 Circumducere quasam appellationis, Galli dicunt, *metre l.* 6. *in fin.* §. *de modo multar. l.* 1. *infr. de requir. reis. l.* 20. *infr. de pignor. l.* 11. *supr. l.* 27. §. 1. *in fin. ff. de liberali: & in l.* 73. §. 1. *ff. de judiciis.* Circumducere rediun, *suppellation & ce dont a esté appellé au neant.* ita quoque dicitur circumducti cognitio in Galli dicunt, *Rabatre un desfait*, & in *l.* 45. *ff. de re judic.* acta circumducta quidam plenis videtur. 27 Atqui judex sententiam jam mutare non potest? vid. Dynam ad *c.* 21. *de reg. in* 6. v. *l.* 75. *ff. de reg. jur.* 28. *d. l.* 45. *d. l.* 75. 29 Paul. 3. *sent.* 5. §. v. *l.* 47. *ff. de re jud. l.* 6. §. 3. *ff. de confessis.* vid. quæ notavi *ditta l.* 1. §. *penult. ff. qui sent. sine appell.* 30 *l.* 9. *J. h. t.* 31 Vid. *l.* 8. *J. h. t.* 32 Vid. quinedum exceptiones apud Fellinum in *cap. licet* 9. *extra. de probat.* Goth. Vid. in hanc leg. Gothof. *de sequestr. cap.* 1. *num.* 110. Ant. 33 *l.* 7. *supr. h. t.* 34 Trinis literis Paul. 3. *sent.* 5. §. 6. tribus edictis, *l.* 53. §. 1. *D. de re judic.* per tres vices, *l.* 13. §. 2. *supr. de pignoribus dicis.* edictis legitimis, *l.* 2. *in fin. supr. ubi in rem actio.* 35 *d.* § 6. *d.* § 1. 36 *Novellis* 53. *c.* 4. §. 1. *D. de judiciis.* 36 Iterum Cujac. 18. *obs.* 30. ita legit, ut hoc verbum referatur ad *tentiam dicis.* 10 Aut præconem. 37 Hoc enim via humanior est. 38 *Novell.* 53. *c.* 4. §. 1. *l.* 3. *in fin.* §. *de procuratoris.* 1. 13. §. 3. *supr. de judiciis.* 1. 2. *ff. quibus ex causis in pos. vid. l.* 15. §. 6. *D. de damno.* 39 Actor ad finem usque litem exercere cogitur: cujus sententiæ odio exceptiones vide apud Socin. *reg.* 32. 40 Id est, præconis. 41 *l.* 7. *supr. h. t.* 42 Dixi ad *l.* 13. §. 2. *supr. de judiciis.* 43 Absenti ex causa probabili & necessaria, sententia non nocet. *l.* 4. §. *de procuratorib. l.* 1. §. *ex quibus causis major. l.* 7. *in fin. ff. de minor. l.* 53. §. 2. *ff. de re judicata. Syn. Basil.* 8. *tit.* 1. *ex lib.* 9. *tit.* 1. *c.* 60. 44 *l.* 26. *in fin. ff. ex quibus causis major.* 45 Solenniter condemnatur intra legitima tempora non appellans amplius non auditur. 46 Legitime? Cuj. 47 Vid. *l. ult. infr. sentent. rescindi non posse.* 16 Interlocutio quid est? præceptum judicis in principio vel medio litis interpositum, quod ad finiendæ litis præparationem spectat: nec enim fuit aut permit litem: dicitur & præjudicium, justum, articulus, Iusso. *l.* 7. *infr. h. t.* impropriæ sententia. 17 Sententia rationem non habens nulla est. 18 Sententia nulla est, si litigante procuratore sententia in personam domini concipitur. Cur? Procurator five ab initio litem exercuit, five lite compofita, sententia damnandus est. 1. 31. *in fin. ff. de negot. l.* 20. *ff. judicat. solvi, l. inter.* 8. *in fin. ff. de in integr. restitut.* 1. 42. 6. *ff. de procur. l. nihil.* 20. *ff. de procurat.* Oldend. *c.* 31. *de sent.* quod quidem Wurmf. *l. pract.* 22. *c.* 7. *ff. tit.* 23. *c.* 2. notat verum esse jure civili, non jure canonico ex glossa & Abbate in *c. sofistitata.* 6. *ext. de in integr. restit. & c. querelam.* 24. *ext. de electi.* Negat etiam id locum habere in tutore, curatore & tyndico: cum possit sententia in pupillum, minorem, & Ecclesiam ferri, tametsi in judicio non fuerint, sed per conjunctas personas litigaverint. Idem quoque esse, si procurator lite contestata, ad unum tantum adum fuit, judicatum processit: quanti tua intereset, empti, si emisti: vel ob debitum reddendum, si in solutum data est, repetere non prohiberis. 19 Sententia condemnatoria adversus procuratorem ferenda est, *ut hic.* An & absolutoria? ferenda est: ut notavi ad Accorf. *l.* 6. 9. *Marius. ff. mandati.* Adde Roman. *singul.* 499. 20 Facit *l.* 3. *ff. de offic. pretor. l.* 1. *infr. de tut. dam.* 21 Communis enim error excusat. 22 Sententia absolutionem vel condemnationem requirit: aliquin ipso jure nulla est. 1. 7. & 11. *infr. h. t.* 23 Sententia contra ordinem judiciorum lata nulla est. 1. 7. *J. h. t. l.* 12. *ff. de appell.* vid. Old. *c.* 11. *de sentent.* 24 Qui & τάξεις. *Synopf. Basil.* 2. *ex lib.* 9. *tit.* 1. *c.* 68. & 1. Harmenop. 4. §. 42. 25 Modus ita concipi solet: Si sententia lata est sub modo, valet: & servandus est modus, si non est appellatum. 26 Rationem dubitandi colligere *l.* 2. *infr. de sent. quæ sine certa quantitate.* 27 Id est, publico loco. 28 Sententia dicta fecere irrita est. *Synopf. Basil.* 8. *tit.* 10. *ex lib.* 9. *tit.* 1. *c.* 70. 29 Dixi ad *l.* 1. §. 3. *tit. proc.* Eam non fert, neque actionem tollit. Judicis iusdio inter propinquos, ut tranfigant, vim transactionis, aut sententiæ non habet. adde *l.* 1. *infr. commentariensis, epist. pregram. fab. strept.* 31 Judicis vox omnis autoritatem judicati non continet. 32 *l.* 9. *infr. h. t.* certa decisione, certa qualitate, & plena cognitione. 33 *l.* 4. §. *h. t. l.* 11. *infr. h. t.* 34 Vid. quæ notavi ad *l.* 46. *ff. de verb. sign.* & ita emptori evicta per sententiam. 35 Si ancilla in solutum mihi data est, eaque libera pronunciata fit, agam actione primitiva: si mihi vendita fuerit, utili ex empto. 36 Id est, qui vendidit, vel in solutum dedit. 37 *l.* 7. *supr. h. t.* 38 Judex in re eadem iuam, vel antecessoris sententiam retractare non potest, *ut hic, & l.* 3. *infr. si a non competente.* 39 Non eadem est causa possessionis & proprietatis. Idcoque qui sententiam tulit de possessione, non prohibetur poliea sententiam ferre de proprietate. *l.* 3. *infr. si a non competente.* 40 Interlocutoria sententia ut sæpius non desinit. Interlocutoria est præceptum judicis in principio vel medio litis interpositum, quod ad finiendæ litis præparationem spectat: non etiam diriimit aut finit. Id & præjudicium dicitur & articulus, & improprie sententia & Iusso. *l.* 7. §. 2. *h. t.* vid. Cujac. *hic.* 41 Recte hoc additum est, quia interlocutio plerumque rem perimit, veluti admissa exceptione peremptoria. *l.* 37. *C. Theod. de appellat.* vel adnotato reo absente & obligatis bonis, *l.* 2. *J. J. pendent. appell.*

Qui possunt patria interdicere, vel non.

10. Iidem AA. & CC. Menodoro.

NUlli, qui statuendi [1] non habet facultatem, interdicere patria cuiquam permittitur. 3. Non.*

De jurejurando.

11. Iidem AA. & CC. Luciano.

CUm judex in definitiva sententia *jusjurandum* [2] *solummodo præstari* præcipiat, non tamen addat, quid, ex recusatione, vel præstatione sacramenti fieri oportet; hujusmodi sententiam [3] nullam vim obtinere palam est.

De Latina & Græca lingua.

12. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Juliano Proconf. Asiæ.

JUdices tam [4] Latina, quam Græca lingua sententias proferre [5] possunt [6]. Datum 5. Id. Januar. CÆSARIO & ATTICO CONSS. 397.

Ne exemplis, sed legibus judicetur. Bart.

13. Imp. JUSTINIAN. A. Demostheni P. P.

NEmo [7] judex, vel arbiter existimet, neque consultationes, quas non rite judicatas esse putaverit, sequendum, & multo magis sententias eminentissimorum Præfectorum, vel aliorum procerum (non enim si quid non bene dirimatur, hoc & in aliorum Judicum vitium extendi oportet, cum *non exemplis* [8], *sed legibus judicandum* [9] *sit*) neque si cognitionales sint amplissimæ Præfecturæ, vel alicujus maximi magistratus prolatæ sententiæ: sed omnes judices nostros veritatem, & legum, & justitiæ sequi vestigia sancimus. Datum 3. Kalend. Novembr.

De reconventione.

14. Idem A. Demostheni P. P.

CUm Papinianus summi ingenii vir in quæstionibus suis rite disposuerit, non [10] solum judicem de absolutione rei judicatæ [11], sed [12] & [13] ipsum actorem, si e contrario obnoxius fuerit inventus, condemnare: hujusmodi sententiam non solum roborandam, sed etiam augendam esse sancimus, ut liceat judici, vel contra actorem ferre sententiam, & aliquid eum daturum, vel facturum pronunciare: nulla ei opponenda exceptione, quod non competens judex agentis esse cognoscatur. Cujus [14] enim in agendo observat arbitrium, eum habere, & contra se judicem in eodem [15] negotio non dedignetur. Dat. 15. Kalend. Decembr. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

In AUTHENT. De executoribus. §. fin. col. 7. tit. 8. al. 7. Novell. 96. cap. 2.

ET *consequenter ego ab aliquo conventus, si vicissim ipsum pulsare velim, statim quidem hoc non licet, nisi apud* [16] *eundem judicem. Qui si displicuit, intra viginti dies recusari potest* [17], *aliusque mereri, apud quem rursus utrumque negotium ventiletur. Alioqui lite contra me mota prius ventilata, & terminata, tunc demum & ego admittar.*

De lite habente plura capita.

In Auredavi libro notatur hic deesse Græcam constitutionem: eam ex Basilicis edidit Cujacius lib. 12. obf. cap. 2. *eamque Justiniani esse tradit.*

15. Imp. JUSTINIANUS.

CONstitutio jubet, ut si multa sint in lite capita [18], possit Judex super quibusdam eorum sententiam definitivam ferre, tuncque iterum de aliis quærere, & sententiam proferre, quæ ipsi videatur: neque compellatur unam sententiam de omnibus capitibus simul dicere.

De appellatione, & de judicis recusatione.

16. Idem A. Juliano P. P.

CUm solitum est in sententiis judicum sic interlocutionem proferri, *ut non liceat partibus ante definitivam sententiam ad appellationis* [19], *vel recusationis venire auxilium*: quidam putabant [20] non licere ante litem contestatam, nec judicem recusare, quemadmodum nec ab eo appellare. Cum enim simul utrumque vocabulum ponitur: tam *appellationis*, quam *recusationis*, provocatio autem ante litem contestatam non potest porrigi: putabant, quod nec recusare quidem Judicem cuiquam concedatur ante litem contestatam: quod minime vetitum est. Caveant itaque Judices hujusmodi sermonem simul, & sine certa distinctione proferre.

TIT. XLVI.

DE SENTENTIA [21], QUÆ SINE CERTA [22] QUANTITATE PROFERTUR [23].

Valet sententia de futuro, si dependeat a jure, quod est de præsenti. Bart.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Ælianæ.

CUm judicem, quoad [24] pecunia condemnationis soluta fuisset, de [25] pendendis [26] usuris legem dixisse profitearis: non [27] contra juris formam sententiam datam palam est.

Sententia, qua pronunciatur indemnitatem esse præstandam, valet. Salic.

2. Imp. ALEXANDER A. Marcellino.

QUamquam pecuniæ quantitas sententia Curatoris [28] reipublicæ non continetur, sententia tamen ejus rata est, quoniam indemnitatem [29] Reipublicæ præstari jussit.

Sententia, & mens judicantis talis esse præsumitur, qualis & quanta ex allegatis, & probatis concipitur. Bald.

3. Imp. GORDIANUS A. Æmiliæ.

HÆc sententia, *Omnem* [30] *debiti quantitatem cum usuris competentibus* [31] *solve*, Judicati actionem præstare non [32] potest: cum apud Judices ita demum sine certa quantitate facta condemnatio, auctoritate rei judicatæ censeatur, si [33] parte aliqua actorum certa sit quantitas comprehensa.

Ubi sententia incerta est ipso jure nulla, non prohibetur judex aliam certam proferre, etiam contrariam primæ. Salic.

4. Idem A. Saturninæ.

HÆc sententia, *Quæ bona* [34] *accepisti, solve*: cum incertum esset, quid accepisset; quantumque ab eo peteretur [35], præsertim cum ipse, qui extra ordinem judicabat, interlocutus sit *dotem* [36] *datam, quæ repeteretur, non* [37] *liquidam esse: judicati auctoritate* non nititur. Cum igitur is, qui postea judicabat, contra te certam sententiam protulerit, neque a statutis provocaveris: ipsa tuo facto confirmasti judicatum.

TIT. XLVII.

DE [38] SENTENTIIS, QUÆ PRO EO QUOD INTEREST [39], PROFERUNTUR.

Id, quod interest in casibus certis, *duplum excedere non debet: in aliis autem, qui* incerti *esse videntur, quod revera interest præstatur: illud autem locum habet non solum in damno, sed etiam in lucro.* Charond.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

CUm pro eo, quod interest [40], dubitationes antiquæ in infinitum productæ sint [41]: melius nobis visum est hujusmodi prolixitatem [42], prout possibile est, in angustum coarctare. † Sancimus itaque, in omnibus casibus [43], qui *certam* [44] habent quantitatem [45], vel naturam [46], veluti in venditionibus [47], & locationibus [48], & omnibus [49]

1 Qui statuere non potest, non potest interdicere. vid. *l.* 20. *ff. de jurisdict.*
2 Delatio juramenti vim definitionis non habet. 3 *l.* 4. 1. 7. *ff. tit. h. t.* 4 Ordo est inversus, lege *tam Græca quam Latina*, Petr. Fab. 1. *Semest.* 25. similis præpositeratio est apud Senecam *lib. de ira* 12. & *in l.* 53. *ff. de reg. jur.* *l.* 43. §. 6. *ff. de rita.* *l.* 25. §. *idem scribit. ff. familia.* *l.* 85. *ff. de solutionibus.* l. 2. §. 1. *ff. testam. quemadmod. aper.* l. 22. *ff. de verb. sign.* l. 11. §. *mulier. ff. ad l. Jul. de adult.* adde Cujac. 3. *obf.* 5. *& Instit. de l. Aquilia.* 5 An etiam inter Latinæ gentis homines, hoc est, Latinæ nationis sive linguæ? Forcatulus *in sphæra legali*, ita putat. Notat enim Romæ, ubi lingua Græca fatis familiaris fuit, permultas sententias Græcis verbis latas fuisse. *l.* 17. *supr. ex quibus causis infam.* l. 13. *in fin. ff. de furiosi.* l. 9. §. 8. *ff. de pœnis.* adde *l.* 1. *in fin. ff. de verb. oblig.* 6 Et ita derogatur legi 48. *ff. de re judicata.* 7 Sententiam ab alio dictam judex appellationis sequi non debet: sed quod legibus constantuerum. *Synopsi. Basil.* 6. *tit.* 1. *ex lib.* 9. *tit.* 1. c. 75. & 1. Harm. 4. §. 40. 8 Legibus non exemplis judicandum est. *l.* 12. *ff. de offic. præfid.* l. 1. §. 10. *supr. de veteri jure enucl.* §. *ult. Inst. de satisdationib.* Fallit nisi fint exempla publicæ cujusdam personæ vel principis, vel plurium publicarum personarum: aut si jus defeit: tunc enim exemplis judicari potest. vid. Socinum reg. 225. 9 Vivitur tamen exemplo, *Nov.* 22. c. 21. *in pr.* 10 Sententia absolutionem vel condemnationem continere debet. 11 Al. *judicare.* 12 Reconventi actor a reo potest apud eum judicem ad quem in jus vocatus est ab ipso actore: licet alias non fit competens: licet quoque causa sit diversa & separata, *ut hic.* Cujus sententiæ octodecim exceptiones vide apud Socinum *reg.* 332. 13 *l.* 22. *ff. de judiciis. Nov.* 96. *cap.* 2. *Novell.* 123. c. 25. adde 3. §. 8. *e. accusatores. vers. cujus in agendo.* 14 Male hinc colligunt: Eundem advocatum, & judicem esse posse, cum hic de mutuis petitionibus agatur, eo sensu, in causa reconventionis non habere locum exceptionem judicis incompetentis. 15 Id est, in eadem lite, non diversa. 16 Coram eodem judice conventionem fieri oportere. 17 Vid. *Novell.* 53. *cap.* 3. Rittershus. *part.* 9. c. 17. Anf. 18 *l.* 12. §. 2. *supr. de rebus cred.* 19 Sententiam sub alternatione ferri non posse hinc quidam colligunt. 20 Et male. *l.* 16. *supr. de judiciis.* vid. Cujac. 9. *obf.* 23.

21 Idem fit in arbitrio. *l.* 21. §. 3. *ff. de receept. qui arbitr.* 22 §. 32. *Inst. de act. l.* 5. §. 1. *l.* 59. §. 2. *ff. de re judicata.* 23 Sententia judicis incerta nulla est: ne duplicentur aliquoties lites. vid. Olden. c. 18. *de sentent.* Wurmf. 1. *pract.* 22. c. 2. 24 Judex diem legitimum judicati faciendi non tantum arctare, vel prorogare potest: v. *l.* 2. *ff. de re judicata.* fed ne dare quidem, *ut hic.* 25 *l.* 13. *in fin. supr. de usur.* 26 Hinc ratio dubitandi fumitur. Nam si judex reum in usuras condemnat, nec usurarum quantitatem addit, sententia incerta, ideoque nulla videbitur. Sed ratio decidendi in eo est, quod usurarum quantitas fatis ex ipso jure publico intelligitur. *l. de usur. rei jud.* veluti, si ita judex pronunciaverit, *L. Titio G. Sejum ex causa venditionis C. debere videri: Quatenus ejus pecunia usuras dependi, quoad fors soluta sit.* Certum dici potest, non modo quod est nominatim expressum: sed quod aliunde per certi relationem potest colligi. *l.* 3. *in fin.* §. *h. t.* 27 *l.* 31. *ff. de usuris*, imo est, *l.* 3. *infr. h. t.* 28 *l.* 5. §. *ult. praxam.* 29 Qui reum jubet actorem indemnem conservare, licet nominatim certam quantitatem non adjicat: re tamen ipsa certum exprimit. vid. *l.* 1. *in fin. l.* 59. *ff. de re jud.* 30 *l.* 21. §. 3. *ff. de receept. qui arbitr.* l. 59. §. 1. *ff. de re jud.* l. 41. *in fin. ff. de usuris.* 31 l. 31. *ff. de usuris.* Goth. Rationem hujus leg. vid. apud Rainald. Corl. *indagat.* lib. 1. *cap.* 7. Anf. 32 Imo potest. l. 1. *supr. h. t.* 33 Certa sententia est quoties ejus certitudo, vel ex libello conventionis, vel instrumento obligationis, vel parte aliqua actorum repeti potest. *l.* 5. *in fin. l.* 59. *ff. de re judicat.* Usurarum rei judicatæ quantitas fatis intelligitur ex jure & tit. *de usuris rei judicatæ.* 34 *Bona fide accepisti* Gr. Hal. 35 *l.* 59. §. 1. *ff. de re judicat.* 36 Ne quidem favore dotis valet sententia sine certa quantitate. 37 Sententia sine certa quantitate nulla, *ut hic.*

38 De eo quod interest, vide Alciat. Donellum hic, Hotom. 2. *observ.* 12. & 13. Forcatulum *Necyomant.* 33. & 42. & Fumeum *tract. de eo quod interest.* 39 Id quod interest quid, vid. *l.* 21. *in fin. ff. de novi operis nunciatione.* Fumeus *d. tract.* damni dati vel lucri cessantis æstimationem definit: Cujac. 11 8. *ad Africanum. Utilitatem quam habierem, vel habere possem, si mihi damnum datum, vel lucrum interceptum non fuisset. Item rem qua mihi abest, quamque lucrari putas ex causa qua de agitur. Id denique quo res mea deterius, aut certe non melius factum est.* Cetterum, An intersit vox sit Latina? vid. *l. debitor decem.* 82. *ff. de legat.* 2. *in not. ad verb. interfuerim.* 40 In hanc l. vid. Charond. *verosimil. lib.* 1. *cap.* 8. Petr. de Bella Pertic. Alciat. & Cuball. *trab. de eo quod interest.* Hotomann. *lib.* 2. *obf. cap.* 10. & 11. Anf. 41 Tota enim hæc quæstio, de eo videlicet quod interest; in facto consistit, quæ ad Jurisconsultos parum pertinet. *l. ult. ff. de stipul. prætor.* l. 13. §. 1. *ff. de annuis legat.* l. 14. *ff. de diver. temp. l.* 24. *ff. de reg. jur.* Goth. Hæc lex nobilis est doctissimorum hominum in eam commentariis Alciati, Cagnoli, Rebuffi, Fumei, Feretti, Plantii, Donelli, Molinæi, Hotomanni. vide & Charondam *lib.* 1. *verisimil.* Vandum *l.* 2. *quæst. jur. cap.* 8. Menoch. *de arbitr. jud. cas.* 260. Rainald. Corsum *lib. 1. ecclesiag. c.* 21. Mod. 42 Et difficultatem. *l. ult. ff. de pract. stipul.* 43 Εν πᾶσι τοῖς ὥρισμένοις, Casus propositiones. 44 Id est, finitam. 45 Puta pretium certum, certam mercedem. In certis casibus, id quod interest duplum non excedit, ut *hic*: in incertis temperatur vera rei æstimatione. 46 Puta rem. 47 *l.* 1. *ff. de act. empt.* l. 1. *supr. de rer. permut.* nisi cum alea, vel spes emitur. *l.* 11. *in fin.* l. 12. *ff. de act. empt.* nisi emptoris interfit non decipi. *l.* 13. §. 2. *ff. de act. empt.* nisi minoris eram empturus: tunc enim omnia detrimenta consequor, quæ emptionem fecunta. *d. l.* 13. 48 *l.* 33. *in fin. ff. locat.* Locatio certam rem & æstimationem habet, nisi fi quid faciendum locetur. *l.* 13. *in fin. ff. de re judic.* 49 Id quod interest non modo damnum perceptum, fed & lucrum interceptum perfequitur. *l.* 13. *ff. rataem rem habeti.*

contra-

contractibus [1], hoc, quod interest, dupli [2] quantitatem minime excedere [3]. † In aliis autem casibus, qui *incerti* [4] esse videntur, Judices, qui causas dirimendas suscipiunt, per suam subtilitatem requirere, ut hoc, quod re [5] vera [6] inducitur damnum, hoc reddatur, & non ex quibusdam machinationibus [7], & immodicis perversionibus in circuitus inextricabiles redigatur: ne dum in infinitum computatio reducitur, pro sua impossibilitate [8] cadat: cum sciamus ejus naturæ congruum, eas tantummodo pœnas exigi, quæ vel cum competenti moderamine proferuntur [9], vel a legibus certo fine conclusæ statuuntur. † Et hoc non solum in damno [10], sed etiam in [11] *lucro* [12] nostra amplectitur constitutio: quia & [13] ex eo veteres id, quod interest, statuerunt. Et sit omnibus secundum quod dictum est, finis antiquæ prolixitatis, hujus constitutionis recitatio. Dat. Kal. Septemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPAD. & OREST. CONSS. 530.

TIT. XLVIII.

SI A NON [14] COMPETENTE JUDICE JUDICATUM ESSE DICATUR.

1. Imp. ALEXANDER A. Sabiniano.

JUdex *ad certam rem datus*, si de aliis [15] pronunciavit, quam quod ad eam rem pertinet, nihil egit. 4. Non. * MAXIM. II. & ÆLIANO CONSS. 224.

Magister militum non potest pronunciare contra non militem, si non habet commissionem ab eo, sub cujus jurisdictione ille est. Paul. de Cast.

2. Imp. GORDIANUS A. Liciniæ.

SI militaris [16] judex super ea causa, de qua civilibus actionibus disceptandum fuit, non datus a quo dari poterat, cognovit: etiam remota appellatione, id, quod ab eo statutum est, firmitatem judicati non habet.

Delegatus ad causam proprietatis, non potest cognoscere de causa possessionis, super qua non fuit delegatus. Bald.

3. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. & CC. Philetæ.

SI *de* [17] *proprietate datus* judex adversus te nihil super hoc statuit: Rector provinciæ aditus hanc causam cognoscere, suaque decidere sententia curabit: cum [&] si quid de [18] possessione pronunciatum probetur, hoc causæ proprietatis minime noceat. S. Non. Novembr. HERCUL. & CÆSAR. CONSS. 297.

Et in publicis & privatis causis sententia a non suo judice lata non valet. Salic.

4. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEODOS. AAA. ad Potitum Vicarium post alia.

[ET] in privatorum [19] causis hujusmodi forma servetur, ne quenquam litigatorum sententia non a suo Judice [20] dicta contrintingat. Dat. 10. Kal. Octobr. *Romæ*, AUXONIO & OLYBRIO CONSS. 379.

TIT. XLIX.

DE POENA JUDICIS [21], QUI MALE [22] JUDICAVIT, VEL EJUS, QUI JUDICEM, VEL ADVERSARIUM CORRUMPERE CURAVIT.

Qui diffidentia justæ sententiæ in pecunia corruptelam prorumpit, litem perdit: sive privata sit lis, sive publica, sive fiscalis. Bald.

1. Imp. ANTONINUS [23] A. ad Gaudium.

CONstitit in quacunque causa, sive privata, sive publica, sive fiscali, ut cuicunque data fuerit pecunia [24], vel judici, vel adversario: amittat actionem [25] is, qui diffidentia justæ sententiæ in pecuniæ corruptelam spem negotii repofuerit. Dat. 14. Kal. Januar. DIOBBUS & ASPRIS CONSS. 213.

1 Nam ex omnibus contractibus certum condici potest. l. 9. *ff. de reb. cred.* adde *l.* 74. *ff. de verb. obl.* 2 Dupli æstimatio, alia est a vera æstimatione: de qua infra, puta si res empta sit X. quæ bodie digna sit XXV. emptor non consequetur ultra XX. nempe X. pretii nomine quæ numeravit, & alia X. id est, ἐνάμισυ, nomine ejus quod interelt supra pretium quo res venit. Quid si emptor pretium non numervit? venditor non id in mora. *l.* 13. §. 8. *ff. de act. empt.* idcoque nihil præstat. Quid si venditor rem tradidit, emptor pretium non solvit? usura pretii debetur. *d. l.* 13. §. 20. ut fœnus: quia non propter lucrum actoris: fed ut id quod interelt propter moram. *l.* 60. *ff. pro socio.* Fœnus propter lucrum datur, etiamsi nihil actoris interfit, quemadmodum & pœna in conventionem deducta. *l.* 38. *ff. de receept. qui arbitr.* l. 38. §. 1. *ff. de verb. obl.* 3 Sic in usuris duplum excedere non debet. *Nov.* 121. l. 10. *supr. de usuris.* In evictionibus olim etiam plus duplo stipulari non licuit. *l.* 44. *ff. de act. empt.* l. 48. *ff. de evictionibus.* In jurejurando in litem, in stipulatione pœnali. l. 10. *ff. de jure jurando corrupto.* Goth. Quomodo intelligendum quod interest non excedere dupli quantitatem, vid. Andr. Fachin. *lib.* 1. *controv.* 48. Anf. 4 Quantitate & re: veluti si de funui possessione agitur, quæ neque corpore, neque certa quantitate constat, quanti interest officio judicis æstimabitur. *l. pen.* §. *ult. ff. uti possidetis.* l. 1. §. 41. *ff. de vi & vi armat.* Idem fi agitur de restitutione operis, quod vi aut clam factum est: quia restitutionis, utpote facti, causa incerta est. Quanti interfit restitutionem fieri, æstimatur officio judicis. l. 15. §. 7. *ff. quod vi aut clam.* rei veritate. *l.* 6. *in fin. ff. de aqua & aquæ pluv.* Idem erit in obligationibus faciendi. *l.* 13. *in fin. ff. de re judic.* l. 2. *in fin. ff. qui satisdare.* Idem quoque eit, quoties agitur de cautione præstanda. *d. l.* 13. vid. Cujac. *hic.* In veram namque quantitatem fidejussor tenetur, quoties de incerta quantitate agitur. *d. l.* 2. 5 Verum interelle, damnum quod revera patimur: veritas enim extra affectionem privatam ejus, qui damno eit affectus, extraque conventionem contrahentium eit. unde noltri interlelle aliud commune, aliud fingulare, aliud conventum tradiderunt. 6 In casibus incertis, qui certam quantitatem, vel rem non habent, ad finem dupli non taxatur id quod interelt: fed arbitrio judicis relinquitur, ut ipse æltimet in rei veritate, quantum interlit adoris vel rei. Nec enim incertæ & infinitæ rei alia potuit quam infinita regula conlituti, ut Aristoteles ait, τῷ ἀόριστῳ ἀόριστον κανόνα εἶναι, & ita certi casus ab incertis definiuntur, in certis lex taxat id quod interelt: in incertis, officium judicis: vid. Cujac. *hic*: adde quæ Erispi ad *l.* 13. *ff.* 18. *ff. rataem rem.* 7 Perniciis feliices qui debitoris in necem quanti fina interlit plus æquo rem æltimat. 8 Infinitum impossibile.
9 Judicis sententia fcilicet, eorum cuim eit modus aliquis, *l. ult. supr. de modo multi.* & ita hanc legem accipe: non de his quæ quisque libi ex conventione cavit: licet enim utique etiam triplum, *l.* 5. *ff. de jure fisci.* quadruplum stipulari. *l.* 56. *ff. de evict.* vid. Cuj. 16. *obf.* 34. 10 Id quod interelt, lucrum cessans eit & damnum emergens. *l.* 2. *in fin. ff. de ea quod certo loco.* 11 Imo lucri non habetur ratio. *l.* 21. §. 3. *ff. de act. empt.* minoris eram empturus: tunc enim omnia detrimenta consequor, quæ emptionem fecunta. *d. l.* 13. 12 *l.* 2. *ff. de ea, quod certo loco.* l. 33. *ff. locati.* l. 13. *ff. rataem rem habeti.* l. 73. *ff. de furtis*, ut usurarum, quæ percipi potuerunt a creditore, ratio habeatur. Roland. a Valle 1. *consil.* 31. Porro de lucro facto a furc ex re furtiva, vid. *l.* 3. §. 3. *ff. de sepulcro violato.* Goth. Lucri cessantis & damni emergentis interesse an & quando debeatur? vid. Menoch. *de arbitr. cas.* 119. Anf. 13 Id quod interelt, non modo damnum perceptum, fed & lucrum interceptum perfequitur. *l.* 13. *ff. rataem rem;*

14 *l.* 2. *supr. de jurisd.* l. *ult. ff. de jurisd.* l. *pen. ff. de judic. c. At si clerici.* 2. *x. de judic.* vid. Oldend. *C. de sentent. & re judic.* 15 *l.* 3. §. *de pedaneis judicibus. l.* 7. *supr. ne de statu defunti.* l. 10. *supr. de sentent. & interlocut.* l. 6. *infr. de execut. rei judic.* l. 5. §. *quando provocare non est necesse.* l. *ult. ff. de jurisd.* puta si datus ad actionem locati, judicet de pecunia creditæ: si datus in causa possessionis, judicet de proprietate. *l.* 3. *infr. h. t.* 16 Militaris judex de causa civili judicare non debet. l. 20. *ff. de jurisd.* l. 6. *C. Theod. de jurisd.* l. 1. *supr. de offic. milit. jud.* 17 Dixi ad l. 1. *supr. h. t.* 18 Datus judex, ut de proprietate cognoscat, de possessione judicare non potest. 19 Sententia a non suo judice (puta dato a Procuratore Cæsaris) inter privatos dicta non parit judicati actionem. 20 Puta Procuratore Cæsaris. *l.* 1. *supr. de pedaneis judice.*

21 Competentis. 22 *L.* 50. *D.* 13. fi per imprudentiam, non convellitur quidem res judicata. *l.* 65. §. 2. *ff. ad SC. Trab.* *l.* 12. §. 3. *ff. de bon. libert.* l. 55. *ff. de re jud.* fed in folidam æltimationem ei quem damnavit, tenetur: falva tamen æltimatione vel famæ. l. *ult. ff. de extraord. cogn.* Si vero per ambitionem & gratiam: etiam notatur infamia. vid. *l.* 3. *infr. h. t.* fi pecunia corruptus, fententis ipfius nulla eit. *l.* 7. *infr. quando provocare.* Goth. De pœna corrupti Judicis, & corrumpentis judicem, vid. Menoch. *de arbitr. cas.* 242. & *seq.* Anf. 23 *l.* 1. §. 3. *supr. de calumniatoribus.* 24 *d. l.* 1. §. 2.
25 Id eit, fi actor corrupit, amittit actionem: fi reus, defensionem: Nam actionis verbo continetur exceptio. 26 Corruptori medicina eit confessio. 27 Vid. *l.* 7. *infr. quando provocare.* l. 15. §. 1. *ff. de judiciis.*

28 *l.* 9. 3. *de sentent. & interloc.* Sententia prior posteriore potior: lex vero posterior priore potior. Goth. Fallit in fententia lata in causa matrimoniali, quæ quocunque temporis error detecto retractari potest. *cap.* 7. *Lator. cap.* 10. *conjunguin. extr. de sentent. & re jud.* re vid. Zanger. *de except. part.* 3. *cap.* 26. *num.* 39. Anf. 29 *d. l.* 9. 30 *l.* 3. *J. communi. epist.* 31 Quo fententia retractatur. 32 *l.* 4. *ff. de except.* l. 23. §. 3. *ff. de condict. indebiti.* 33 An & post? Minime nisi a milite. *l.* 1. *supr. de jurisd* & *l.* 2. Quid si ipfa exceptio notoria sit? quid si qui ea utitur, in continenti probationem offerat? vide Socinum *reg.* 127. 34 Adversus fententiam datur in integrum restitutio & appellatio, *ut hic.* 35 Id est, executionem. 36 Rescripto non potest recindi fententia a qua non eit appellatum. *l.* 2. *in fin. l.* 3. *infr. ut lite pendente.* l. *ult.* §. *de irr. adv. l. ult.* §. *quamvis & quando judex.* Vid. Papon. 3. *notar.* 14. *c. de rescriptis contra judices.*
37 *Limite judicorum.* Wurmf.

38 Litis. *C. Theod. lib.* 4. *tit.* 17. 39 Præstandis victori a victo. vid. *l.* 79. *ff. de judiciis.* l. 6. §. 2. *J. de appell.* 40 Fructus intelligitur, quod justis fumptibus deductis superest. 41 *l.* 36. *in fin. ff. de her. pet.*

Fructus